

Salvador López Arnal

SOBRE MARX
I LA TRADICIÓ MARXISTA



EDICIONS ENOANDA

SOBRE MARX
I LA TRADICIÓ MARXISTA

Edició de Ramon Alcoberro i Pericay

COL·LECCIÓ PHILOSOPHOUMENA, 26

ÍNDIX

| | |
|---|-----|
| Presentació | IX |
| La primera edició d' <i>ElCapital</i> de Karl Marx (1818-1883), l'obra d'una vida | 1 |
| Jenny Marx (1814-1881), una comunista entranyable en la que habità l'oblit | 10 |
| Darwin, Marx i la dedicatòria del <i>Capital</i> | 20 |
| Raons per seguir llegint Marx | 39 |
| Sobre la centralitat de la perspectiva ecològica a l'obra de Karl Marx | 58 |
| L'últim Marx | 65 |
| Sobre dialèctica. Claredat entre tenebres | 70 |
| Postfaci: La culpa (no) és del manxaire. A propòsit de Salvador López Arnal – Ramon Alcoberro | 108 |
| Nota sobre l'origen dels textos | 114 |

*Himmel such' ich zu erfassen,
Und die Welt in mich zu ziehn,
Und in Lieben und in Hassen
Möcht' ich bebend weitersprühn.*
Karl Marx

Busco comprendre el cel,/I voldria impregnar-me
dels mons,/i en l'amor i l'odi/ tremolar i seguir
creixent.

Aquest llibre seguiria a les poblades instàncies del
no ésser sense la insistència i l'amistat del profes-
sor Ramon Alcoberro. Un cop més, moltes gràcies.
A ell està dedicat.

PRESENTACIÓ

Karl Marx (1818-1883) és un clàssic de la filosofia i del que avui anomenem ciències socials (Economia, Història, Sociologia, Política) que, com tots els clàssics del pensament, la praxi i l'art, mereix estudi i lectura atenta. Però no va ser tan sols això. També es va interessar per camps en principi molt llunyans al pensament social. Són importants també els seus manuscrits matemàtics (edició completa el 1968; a cura de Sofia A. Janovskaia) i les seves reflexions i observacions sobre ciències naturals (que formen part de la Nova MEGA, més de cent volums amb escrits de Marx i Engels en procés de publicació). Per als ciutadans interessats en assumptes científics, o formats en filosofies d'orientació analítica amb arestes neopositivistes fins i tot, com és el meu cas, això resulta tot un al·licient.

De la mateixa manera que es pot estar molt proper a la gran obra dialògica de Plató sense ser platònic, ser lector d'Aristòtil sense ser aristotèlic o estudiós de Spinoza sense ser spinozista, podem ser lectors atents de Marx, fins i tot experts en seva obra, sense ser ni declarar-nos marxistes i sense simpatitzar ni ser membres de col·lectius, organitzacions o partits que han format part de les diverses tradicions político-filosòfiques, no sempre en harmonia establerta, que reivindiquen la seva obra i praxi. No és aquest el meu cas: el meu Marx és un Marx de militant (no dogmàtic).

Es diu sovint que les vides dels filòsofs resulten generalment molt ensopides. Kant n'és l'exemple

SOBRE MARX I LA TRADICIÓ MARXISTA

força tòpic. Monotonia, horari fix d'estudi i treball i Königsberg. Poca cosa més. Ernst Cassirer, en el seu estudi sobre la vida i obra de l'autor de les *Crítiques*, ens va advertir, però, sobre la inexactitud d'aquesta apreciació. El tòpic és encara més exagerat i injust en el cas de Marx. El coautor del *Manifest comunista* va viure "temps interessants" i va tenir una vida (sempre al costat de Jenny von Westphalen) d'acord al seu temps, plena d'exilis, persecucions, moments difícils, morts de fills i policies infiltrats. Una documentada biografia de Mary Gabriel, traduïda per Josep Sarret, un filòsof i traductor català excepcional que ens va deixar no fa gaire, ens explica detalladament aquesta vida interessant i difícil de filòsof compromès: *Amor i Capital. Karl i Jenny Marx i el naixement de la revolució*. Aconsellable des de tots els punts de vista, inclòs el de la simple curiositat.

No amago, doncs, el meu interès per l'obra i la vida d'un autor nascut fa més de dos segles, gran lector de Goethe i Aristòtil, un filòsof que, com tots, mereix ser llegit amb rigor i sense oblidar ésser i circumstàncies, per dir-ho com Ortega. M'interessa Marx en un doble vessant: com a científic social i com a militant capaç de pensar un món en què l'opressió no hagi de ser el destí inevitable dels humans. En aquest doble sentit he anat escrivint sobre ell, sense dedicació excoent ni cap especial saber expert, al llarg dels anys. Els set treballs que componen el llibre que el lector té entre les mans són un testimoni de la meva reflexió sobre la seva obra.

El primer article (escrit a dues mans amb el professor José Sarrión) és una aproximació als atzars que van envoltar la primera edició alemanya del *Capital*. El segon vindica una figura sovint oblidada: Jenny Marx, Jenny von Westphalen. El tercer s'ubica en les relacions entre Marx i Darwin a pro-

PRESENTACIÓ

pòsit de la dedicatòria del *Capital*. La quarta proposta reuneix algunes raons atenedibles per seguir llegint Marx. El cinquè text destaca l'aresta ecològica de la seva obra, desatesa o passada per alt durant molts anys. El sisè ens aproxima a l'últim Marx, de vegades oblidat i que resulta de gran interès. El setè, el darrer material incorporat, és una aproximació crítica a una de les categories més polèmiques de la tradició marxista, la dialèctica, no sempre envoltada d'una prudent i necessària claredat conceptual.

En un discurs pronunciat a la festa d'aniversari del *People's Paper* (abril de 1856), el revolucionari de Trèveris assenyalava que tot i a tot arreu sembla que porti al seu si la seva pròpia contradicció. «Les fonts de riquesa descobertes recentment es converteixen, per art d'un estrany malefici, en fonts de privacions. Els triomfs de l'art semblen adquirits al preu de qualitats morals... Fins i tot la pura llum de la ciència sembla que no pot brillar més que sobre el fons tenebrós de la ignorància.» Tots els invents i els progressos humans «sembla que dotin de vida intel·lectual les forces materials, mentre redueixen la vida humana al nivell d'una força material bruta.»

Per Marx aquest antagonisme entre la indústria moderna i la ciència, d'una banda, i la misèria i la decadència, de l'altra, aquesta topada entre les forces productives i les relacions socials, resulta un fet dramàtic, palpable, aclaparador, incontrovertible que en l'essencial avui no ha canviat tot i prendre formes noves. Per tal que treballin de manera adient les noves forces de la societat, afegia, cal: «que passin a mans d'homes nous, i que aquests homes nous són els obrers. En totes les manifestacions que provocaven el desconcert de la burgesia, de l'aristocràcia i dels pobres profetes de la regressió reconeixem el nostre valent amic Robin

SOBRE MARX I LA TRADICIÓ MARXISTA

Goodfellow,¹ el vell talp que sap cavar la terra amb tanta rapidesa, a aquest digne sapador que es diu Revolució.»²

Ens cal l'acció tenaç i ininterrompuda del vell talp... heus aquí una idea central d'aquest gran filòsof socialista de la pràctica que no sembla de cap manera que el desenvolupament de la història humana hagi arraconat a l'arxiu dels autors i les idees traspassades.

¹ Robin Goodfellow, (Robert Bon Company en la trad. de Salvador Oliva), també conegut com Puck, és un personatge del folklore anglès, una mena de barrufet o minairó, un habitant del món del bosc, que feineja com benefactor de la gent. Shakespeare el convertí en personatge del *Somni d'una nit d'estiu*. Sembla que a Marx li agradava usar la frase de Puck: «Què tal, esperit?, on vas...» (acte II, escena I) per saludar els amics en confiança.

² La metàfora del vell talp fa referència a un passatge del *Hamlet* de Shakespeare («Així m'agrada, Molt ben dit, vell talp./ Tan de pressa treballes sota terra?/ Quin miner més actiu...», acte I, escena V, trad. Joan Sellent) i és una metàfora de l'acció i de la paciència del revolucionari que feineja incansable en la foscor per transformar la realitat. Marx va recollir la metàfora de Hegel (a les *Conferències sobre la filosofia de la història*), però la va transformar. En Hegel, el talp representa el passat actuant sobre el present i en Marx és el present treballant per un futur millor.

LA PRIMERA EDICIÓ
D'EL CAPITAL DE KARL MARX
(1818-1883), L'OBRA D'UNA VIDA

Hamburg, setembre del 1867. Es publica la primera edició d'un clàssic de la filosofia, l'economia i la història contemporànies, *El Capital*. És un text en què a moltes de les seves pàgines el principi moral està amagat darrere d'unes altres coses, perquè com va dir el seu autor: «me'n ric dels anomenats homes "pràctics" i de la seva saviesa. Si un volgués ser un bou, podria evidentment donar l'esquena als patiments de la humanitat i tenir cura de la seva pròpia pell.» L'autor del *Capital* no era un bou.

Karl Marx advertia al pròleg d'aquesta primera edició que per a tota ciència valia el principi que diu que el més difícil és començar. Per això, assenyalava, «la dificultat més gran serà la comprensió del primer capítol ["La mercaderia"], particularment de la secció que conté l'anàlisi de la mercaderia.» Pel que feia a l'anàlisi de la substància i la magnitud del valor, ho havia popularitzat «tot el possible». La forma valor, la figura consumada de la qual era la forma diners, «té molt poc contingut i és senzilla.» Tot i això, afegia, l'esperit humà havia intentat debades des de feia més de dos mil anys escutar-la en la seva profunditat, «mentre que, en canvi, s'aconseguia almenys aproximadament l'anàlisi d'altres formes més plenes de contingut i més complicades», perquè «el cos ja format és més fàcil d'estudiar que les cèl·lules del cos.» A més de tot això, «en l'anàlisi de les formes econòmiques

SOBRE MARX I LA TRADICIÓ MARXISTA

no poden ajudar ni el microscopi ni els reactius químics.»

La força d'abstracció havia de substituir el microscopi i els reactius químics usats a les ciències naturals. Per a la societat burgesa la forma econòmica cel·lular era la forma mercaderia del producte del treball, o forma valor de la mercaderia. «L'anàlisi de tot això a la persona no instruïda li sembla un donar voltes per meres subtileses. I sens dubte es tracta de subtileses, però només en el sentit que també se'n tracta en l'anatomia microscòpica.»

Així doncs, concloïa un Marx confiat en la força, autonomia i interès gnoseològic dels seus lectors, «a excepció de la secció sobre la forma valor, no es podrà acusar aquest llibre de ser difícil de comprendre.» Marx pressuposava, però: «lectors que vulguin aprendre alguna cosa nova i per tant, pensar també per ells mateixos».¹ Això convé no oblidar-ho.

Vegem breument la història de l'elaboració i l'edició d'aquest clàssic del pensament humà que exigeix pensar per nosaltres mateixos.

En el seu *Marx (sin ismos)*, Francisco Fernández Buey² recordava que, si es comptava des del primer anunci del seu projecte als *Manuscrits econòmicofilosòfics* de 1844 fins a l'aparició del primer llibre del *Capital* el 1867, Marx havia treballat durant més de dues dècades, en la preparació i redacció del que, de vegades, va anomenar la seva «Economia.»

Marx no es va poder dedicar amb continuïtat a la investigació i redacció del llibre. Les persecucions polítiques contra ell no van cessar. Entre el 1845 i el 1850 tan sols pogué dedicar algunes set-

¹ K. MARX, *El Capital I* (OME 40), Barcelona: Grijalbo, 1976, p. 6. Traducció de Manuel Sacristán.

² F. FERNÁNDEZ BUEY *Marx (sin ismos)*, Vilassar de Dalt: El Viejo Topo, 1998, p. 182 (diverses reedicions posteriors.)

LA PRIMERA EDICIÓ DEL CAPITAL

manes, durant el viatge de Brussel·les a Manchester i a Londres, a l'estudi de material econòmic. Un cop establert a Londres, el 1850, el treball va avançar entre períodes de dedicació gairebé exclusiva a la redacció del que seria un dels seus grans llibres i noves interrupcions motivades per la seva intervenció en assumptes polítics, per estretores econòmiques, per dificultats familiars, per la mort dels seus fills, per malalties i, des del 1864, pels compromisos adquirits amb l'organització de la Primera Internacional.³

Restant tot el que calgui restar, el pare de Tussy Marx⁴ va dedicar pròpiament al seu projecte uns catorze o quinze anys, la quarta part de la seva vida aproximadament. De fet, no va deixar de treballar a «l'Economia» fins que li van fallar les forces: «... està justificat afegir que la suma de la *Contribució a la crítica de l'economia política* (1859) més els *Manuscrits de 1858-59*, coneguts amb el nom de *Grundrisse* més les teories de la plusvàlua (redactades en els essencials entre 1862 i 1863) i més el material reunit per Engels en els llibres segon i tercer del *Capital* (en què Marx va treballar fins a 1878) constitueix, en efecte, l'obra de la seva vida.» Una obra, observava l'autor *de Marx a contracor-*

³ Recordem l'onzena tesi sobre Feuerbach que Marx tingué sempre ben present: «Els filòsofs no han fet altra cosa que interpretar de diverses maneres món, però que es tracta es de transformar-lo.» En Marx conèixer la realitat sempre és una condició imprescindible, tot i que insuficient, per transformar.

⁴ El 19 de març de 1866, als 11 anys, Eleanor “Tussy” Marx escrivia al seu pare en els termes següents: «Estimat papà: Com que la Jenny t'escriurà, volia també adjuntar-te una carteta. La teva primera aventura és molt graciosa, que confonguessis un sord amb un cec és magnífic. M'estranya que “les orelles del sord no s'obrissin” davant de la teva arribada. Entenc perfectament que t'intimidés quedar-te tot sol amb un cec que era sord. Ara bé: *Karl Marx, doctor en filosofia errada*, espero que mantinguis la seva promesa i vinguis dijous! S'acomiada amb amor, sempre la teva afectuosa, Ellie» (l'última cursiva és meva).

SOBRE MARX I LA TRADICIÓ MARXISTA

rent, de dimensions més que notables, tot i que «de redacció desigual i, sens dubte, inacabada.»⁵

Com ha observat Mary Gabriel, tot en la vida de Marx havia arribat a un punt crític a la tardor de 1866.⁶ Marx havia treballat diligentment preparant el primer congrés de la Internacional i estava finalment a punt d'enviar el manuscrit del *Capital* a Hamburg. «Havia decidit que no podia esperar fins a estar satisfet amb tots els volums projectats i ni tan sols amb els dos volums que havia promès a Meissner al seu contracte.» Enviaria a l'editor el primer volum d'una obra que, aleshores, Marx pensava que ocuparia quatre volums.

Enmig de tota aquella feina i de tota la seva activitat creativa, Marx i la seva família estaven sense ni cinc una vegada més. Engels va tornar a escoltar un justificat crit d'alarma que li era prou familiar. Atesa l'habitual lletania de queixes de Marx, «segurament també esperava que li digués que el manuscrit s'endarreria una vegada més.» No va ser així, però, aquesta vegada. L'autor de *La situació de la classe obrera a Anglaterra*⁷ degué quedar ben

⁵ En el projecte de la NOVA MEGA, la nova edició d'obres completes, es parla de 114 volums. <https://nuso.org/articulo/el-proyecto-mega>.

⁶ Cf. M. GABRIEL, *Amor y capital. Karl y Jenny Marx y el nacimiento de una revolución*, Vilassar de Dalt: El Viejo Topo, 2014, traducció de Josep Sarret, pàg. 435 i ss. També T. HUNT, *El gentleman comunista. La vida revolucionaria de Friedrich Engels*, Barcelona: Anagrama, 2011 i *Karl Marx, llamando a las puertas de la revolución. Antología*, Madrid: Penguin clásicos, 2017 (edició i presentació de Constantino Bértolo).

⁷ Cf. P. MERTENS, *Los olvidados. La clase trabajadora, la sanidad y la crisis que vendrá*, Atrapasueños, 2020, pp. 50-51: «Fa 175 anys, Friedrich Engels escrivia la seva obra més coneguda: *La situació de la classe obrera a Anglaterra*. Tenia 24 anys. Al seu llibre, el jove autor establia l'enllaç entre les condicions de vida i de treball, d'una banda, i la salut de l'altra. Engels va ser un dels primers a endinsar-se en l'àmbit de l'epidemiologia, així com en el registre curós de totes les dades que obtenia. No és la malaltia la que genera les privacions de caràcter materi-

LA PRIMERA EDICIÓ DEL CAPITAL

perplex quan la segona setmana de novembre va rebre una part del llibre llargament anunciat. «La notícia que el manuscrit del teu llibre ja ha sortit... em treu un pes de sobre... Amb aquest motiu brindaré de manera especial per la teva salut. Aquest llibre ha contribuït enormement a arruïnar-te la salut; una vegada que t'ho hakis tret de sobre seràs un home nou.»

Diu molt del viscut i patit pels Marx aquest fragment d'una carta de la seva dona, Jenny, la mare de la Laura, la Tussy i la Jennischen (sense ella, sense elles, gairebé res no hauria estat possible per a Marx), enviada al seu marit i company: «Si l'editor d'Hamburg pot imprimir un llibre tan ràpidament com diu, és segur que per Pasqua ja deu haver sortit, en qualsevol cas. És un plaer veure el manuscrit copiat i formant un munt de paper tan alt» Era un pes enorme el que Jenny es treia del cap, «ja teníem força problemes i preocupacions sense aquest pes... M'agradaria veure-ho tot de color de rosa com fan altres.» Però tants anys d'angoixa i d'ansietats li havien afectat els nervis, «i el futur sovint em sembla negre quan a un esperit més alegre li sembla de color rosa. Això que quedi entre nosaltres.»

Una nova sèrie de contrarietats semblaven confirmar els temors de Jenny. Meissner, l'editor d'Hamburg que havia signat un contracte amb Marx el 1865 per publicar dos volums d'*El capital*, es negava a imprimir només el primer llibre i volia esperar fins que Marx li enviés el segon. Marx se sentia debilitat per un atac d'insomni i per l'erupció de diversos furóncols a les natges (Carta de

al. També hi influeix, és clar, però és la manca de recursos el que genera una àmplia propagació de les malalties, explicava Engels. Lesions, accidents de treball, morts al lloc de treball... Mentre tot això afectés només la classe baixa, no hi havia cap problema. Per cada treballador que moria, n'hi havia dos més disposats a prendre el relleu.»

SOBRE MARX I LA TRADICIÓ MARXISTA

Marx a Engels: «Espero que la burgesia recordarà els meus furòncols fins al final dels seus dies.») Un cop més va irrompre el problema dels diners: el vestit i el rellotge de Marx van haver de fer cap a la casa de préstecs (Engels, per descomptat, va aportar més tard els diners per recuperar-los). La situació es va poder superar finalment, com altres vegades.

Marx va arribar finalment a Hannover, on es va allotjar a casa d'un lector i admirador seu, el doctor Kugelmann, un ginecòleg que tenia totes les seves obres.⁸ L'esperaven les galerades tot just arribades d'Hamburg. Va ser allà on va rebre una extensa carta d'Engels: «Sempre he tingut la sensació que aquest fotut llibre que has estat arrossegant durant tant de temps estava al fons de les teves desgràcies i que mai te'n podries escapar fins que te l'haguessis tret de sobre.» Resistint-se sempre a donar-lo per acabat, la redacció del text l'havia afectat físicament, mentalment i financerament, «i puc entendre molt bé que havent-te alliberat d'aquest malson et sentis ara com a nou.» Engels se sentia summament satisfet pel gir que havien pres les coses: «en primer lloc pel gir mateix, en segon lloc pel teu bé i el de la teva dona, i en tercer lloc perquè realment ha arribat el moment que les coses millorin.»

Marx, com no podia ser de cap altra manera, reconegué el seu gran deute amb Engels. En aquest i en altres temes vitals molt importants. Recordem, per exemple, Friedrich, el fill no reconegut

⁸ Ludwig Kugelmann (1828-1902), fou un ginecòleg jueu que havia participat a la revolta de 1848-1849 i membre de la I Internacional. Marx va revisar les galerades del *Capital* a casa seva. Les 58 cartes entre Karl Marx i Ludwig Kugelmann que es coneixen com a "Cartes a Kugelmann", datades entre 1862 i 1874 són una font essencial per conèixer la vida privada de la família Marx, tot i que Marx i ell es van allunyar als darrers anys per causes personals.

LA PRIMERA EDICIÓ DEL CAPITAL

per Marx, l'amic de Tussy que mai no va saber que eren mig germans.⁹ Sense tu, va escriure Marx a Engels, «mai no hauria pogut acabar aquesta obra i et ben asseguro que sempre va pesar sobre la meva consciència com un malson que malgastessis les teves millors energies i t'oxidessis en el comerç principalment per mi i que, a sobre, haguessis de compartir totes les meves *petites misères*.»

Marx va rebre les primeres galerades del llibre a Hannover el dia del seu quaranta-novè aniversari (5 de maig de 1867). L'editor va començar immediatament a posar anuncis a la premsa informant sobre la imminent aparició del primer llibre d'*El capital*. Les coses es començaven a moure en la bona direcció. Marx, que havia sortit de Londres el 10 d'abril del 1867, va tornar a Anglaterra el 19 de maig, «després de passar una vegada més breument per Hamburg per veure Meissner i recollir parts del seu llibre.»

Va romandre tot just tres dies a Londres abans d'anar-se'n a Manchester, a portar algunes galerades del llibre a Engels. Marx estava nerviós per la seva reacció, perquè com ens recorda Mary Gabriel: «considerava Engels el seu crític més important i també un dels més exigents, ni que fos perquè Engels coneixia el tema del llibre tan bé com el mateix Marx.»

Engels va elogiar el treball de Marx, però no es va tallar ni un pèl al seu comentari: «Però com pots deixar l'estructura exterior del llibre en la seva forma actual! El quart capítol té gairebé dues-centes pàgines i només quatre apartats... A més, el fil de les idees es veu constantment interromput pels exemples, i el punt a il·lustrar mai no es resu-

⁹ Henry Frederick Lewis Demuth (Freddy), fill d'Helene Demuth i molt probablement de Marx, va viure amb una família de adopció a l'est de Londres; fou maquinista i membre d'un sindicat ferroviari. Activista i admirador de Marx i Engels, morí sense saber de cert qui de tots dos era el seu pare, si es que ho fou. Cf. nota 3 del proper article.

SOBRE MARX I LA TRADICIÓ MARXISTA

meix després de l'exemple, de manera que el lector passa directament de la il·lustració d'un punt a l'exposició d'un altre.» Llegir *El capital* podia ser terriblement esgotador, i també confús, si algú no anava ull viu.

Els raonables comentaris crítics d'Engels arribaven massa tard per corregir la primera edició alemanya. Els impressors ja havien compost els tipus.

Marx i Paul Lafargue, compromès ja amb Laura Marx, van fer una breu visita a Engels a mitjans de setembre perquè aquest pogués conèixer el jove futur gendre. Quan van tornar a Londres, *El capital* els esperava. Se n'havien imprès mil exemplars. Un dels grans clàssics de l'economia, la filosofia i de les tradicions emancipatòries, un clàssic viu, molt viu al cap de més d'un segle i mig anys després, ja era a les llibreries alemanyes de l'època.

Els llibres II i III d'*El Capital*, publicats anys després de la mort de Marx, i especialment el III, van haver de menester el difícil, rigorós i esgotador treball editor d'Engels i Eleanor Marx.

Recordem finalment unes observacions de l'autor de *Marx (sin ismos)*.

Marx, observa Fernández Buey, volia que entenguessin el seu projecte alhora els economistes acadèmics i els treballadors. Pensant en els primers, va estudiar àlgebra durant algun temps per poder passar de l'argumentació verbal a l'argumentació formal fent seva la vella divisa newtoniana de la Royal Society. Pensant en els segons, no va parar de fer correccions i de modificar l'estructura de la seva obra per fer-la més comprensible. En aquest sentit, recorda Fernández Buey, fins i tot va fer recomanacions sobre com calia llegir el llibre primer del *Capital* per superar algunes de les seves dificultats. Va recomanar començar pels capítols dedicats a la jornada del treball [OME 40, capítol VIII,

LA PRIMERA EDICIÓ DEL CAPITAL

pàg. 251-321] i a la maquinària i la gran indústria [OME 41, capítol XIII, pp. 1-140]”.¹⁰

Sàvia recomanació. *El Capital* no és un clàssic impossible, però d’entrada pot costar pair-lo. Recordem el comentari de Marx: per a tot ciència val el principi que diu que el més difícil és començar. El resum del *Capital* que va fer Gabriel Deville no és cap mala opció per iniciar-s’hi¹¹.

Són moltes les senderes, cap d’elles intransitable, per acostar-se a aquest gran clàssic del pensament, un clàssic que ens permet comprendre els mecanismes de l’explotació capitalista i que ajuda, amb la nostra praxi, a aproximar-nos a un món en llibertat, igualtat, justícia i fraternitat on els éssers humans no siguin opressors d’altres éssers humans ni alterin substantivament el necessari equilibri de l’espècie humana amb la natura. Amb paraules de China Mièville: «Sí, canviarem l’estat actual de coses. No *ho farem* en el sentit que sigui *inevitable*, sinó en el sentit que *no és impossible*; en el sentit que *és necessari*, que *l’aposta i la lluita valen absolutament la pena*. En el sentit que viure amb aquest *Sí* cremant en el més íntim del teu ésser, de forma simultània, i amb tanta força, o finalment més forta fins i tot, que l’ardent *No* d’aquesta part d’odi necessari, és la única manera d’acostar-se a existir, i a viure com a ésser humà en un sistema tan repulsiu, monstruós, inhumà i antihumà. Sí, canviarem l’estat de coses actual.»¹²

¹⁰ S’anomena OME l’edició d’obres de Marx i Engels que en traducció castellana dirigí Manuel Sacristán (1925-1985). Es van publicar 12 dels quasi 70 volums projectats.

¹¹ Barcelona: Los Libros de la Frontera, 2007. L’edició inclou el pròleg de Manuel SACRISTAN a la traducció catalana del clàssic marxista publicada per Jordi Moners i Sinyol (1933-2019).

¹² CH. MIEVILLE, *Un espectro recorre el mundo*, Madrid: Edicions Akal, 2024, p. 206.

JENNY MARX (1814-1881),
UNA COMUNISTA ENTRANYABLE
EN QUI HABITÀ L'OBLIT

Un jove enamorat, molt i molt enamorat,¹ escrivia uns versos a la seva estimada. Eren versos dels quals ell mateix, ja adult, es distanciaria amb ironia i comprensió alhora: «Mira! podria omplir un miler de llibres/ escrivint tan sols “Jenny” a cada vers de la meva cançó/ I encara podrien amagar un món de pensament/ fet etern i immutable/ Dolça poesia que anhela tendra encara/ tota la fulgor i tota la resplendor de l'èter,/ angoixada pena i dolor i goig diví,/ tota la meva vida i tot el meu coneixement/ puc llegir-lo a les estrelles rutilants / des del Zèfir que ressona/ fins a l'èsser del tro de les onades salvatges./ Sincerament escriuria com a refrany,/ per ser vist als segles venidors:/ AMOR ÉS JENNY, JENNY ÉS NOM D'AMOR.»

Formen part d'un poema: “A Jenny”. No és cap composició immortal, però transmet el sentiment romàntic del jove Marx. Els versos finals: «Això és, perquè tan dolçament l'estimada fa ressonar els mots/ i la seva cadència em diu tant/ i tan plena, tan sonora, ressona./ Com els vibrants esperits a la distància/ com l'or lligat a la seva harmonia/ com una cosa meravellosa, màgica existència.»

Molts anys després, Eleanor Marx, Tussy, narrava així la malaltia dels seus pares² i el seu retrobament al llindar de les seves vides: «Va ser una

¹ K. MARX, *Poemas*, Vilassar de Dalt: El Viejo Topo, 2000, p. 35. Pròleg F. Fernández Buey; traducció de F. Jaymes i M. Fonç.

² D. MCLELLAN, *Karl Marx. Su vida y sus ideas*, Barcelona: Crítica, 1983, p. 515 (traducció de José Luis García Molina).